

PRIKAZI

Psihologija individualnih razlika – ambulatorno procenjivanje kao pristup merenju

Iris Žeželj

*Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Odeljenje za psihologiju
Laboratorija za istraživanje individualnih razlika*

*dr Ljiljana Lazarević Psihologija individualnih razlika
– ambulatorno procenjivanje kao pristup u merenju,
Institut za psihologiju, Beograd, 2023.*

Knjiga *Psihologija individualnih razlika – ambulatorno procenjivanje kao pristup u merenju* dr Ljiljane Lazarević je prvi prikaz strategija merenja individualnih razlika u kognitivnim i nekognitivnim odlikama ličnosti i ponašanju predstavljen domaćoj javnosti. Iako je čitaocima već dostupan veći broj metodoloških priručnika, kao i knjiga iz oblasti psihologije ličnosti, nedostaje zapravo jedan moderan priručnik koji bi bio oslonac istraživačima u ovoj užoj oblasti. Ova knjiga upravo popunjava taj nedostatak. Autorka se usmerava na probleme merenja, kako u tradicionalnom tako i u savremenom pristupu. Na početku daje ilustrativni istorijat razvoja merenja psiholoških odlika i posebno korisnu vremensku osu na kojoj su ubeleženi „revolucionarni” događaji, sa jasnim posledicama po principe merenja. Zatim čitaocima nudi sistematizaciju različitih izvora podataka o ispitanicima, počevši od najkorišćenijih, kao što su samoprocena i procena od strane drugih (bliskih osoba ili neznanaca), ekspertska procena i bihevioralna opservacija, zatim procena na osnovu testova, poput testova za procenu kognitivnih sposobnosti, praćenja životnih ishoda i, konačno, posrednije procene poput implicitnih mera i projektivnih tehnika. Autorka nepristrasno diskutuje o prednostima i manama svake od navedenih tehnika prikupljanja podataka. Izvesno je da će ova sistematizacija olakšati različite forme ukrštanja (trijangulacije) podataka, kao forme njihove validacije.

Centralni deo knjige posvećen je tehnikama ambulatornog procenjivanja – prikazu jedne nove paradigme merenja u proučavanju individualnih razlika. Tehnološki napredak je, naime, učinio da je, uz relativno mala ulaganja, većini istraživača dostupna velika količina informacija prikupljenih u realnom vremenu. Obilje podataka, međutim, ne garantuje i kvalitetnije uvide o ponašanju ili njegovu bolju predikciju. Kako ih prikupljati i šta sa njima, to predstavlja istraživački izazov današnjice i autorka daje pregled savremenih istraživačkih tehnika koje su razvijene u tu svrhu. Tehnike su prikazane detaljno i tako da daju jasna uputstva za korišćenje budućim istraživačima: od određivanja veličine uzorka ispitanika i situacija, konstrukcije instrumenata (izbora sadržaja i broja stavki), do korišćenja različitih aplikacija za pametne telefone koje omogućavaju prikupljanje podataka. Najdetaljnije autorka opisuje najčešće korišćene tehnike: uzorkovanje iskustava i dnevničke studije koje se oslanjaju na ponovljeno samoizveštavanje u unapred isplaniranim intervalima.

Šta omogućava ovakav način prikupljanja podataka, a da to nije bilo dostupno klasičnim retrospektivnim samoizveštavanjem? Pre svega, ponovljena merenja otvaraju prostor za proučavanje interindividualnih varijacija – drugim rečima, prostor za idiografski umesto nomotetskog pristupa ili njihovu kombinaciju. Zatim, merenje se odvija sada i ovde – dakle, u realnom vremenu (ili neposredno nakon događaja), i u realnim a ne laboratorijskim okolnostima. Izveštavanje u realnom vremenu znači da je merenje oslobođeno od grešaka procesa prisećanja. Izveštavanje u realnim okolnostima znači ekološki validnija ponašanja, i informacije o kontekstu u kome se odvijaju. S druge strane, ove tehnike su resusno zahtevnije kako za istraživača, tako i za ispitanike, a količina podataka koja se prikupi može biti preplavljujuća. Takođe, veličine uzoraka u ambulatornom procenjivanju ne garantuju generalizabilnost rezultata: njima saznajemo mnogo o relativno malom broju ljudi. Autorka ne idealizuje ovu grupu tehnika, naprotiv, vrlo detaljno i otvoreno diskutuje i o njihovim inherentnim nedostacima.

U nastavku knjige prikazuje savremene tehnike analize verbalnog ponašanja, nastale takođe na talasu tehnoloških inovacija. Prikazuje najvažnije programe za automatsku analizu teksta i ilustruje kako se mogu koristiti u psihološke svrhe. U odvojenom poglavlju bavi se tehnikama merenja fizioloških reakcija, kao što su merenje kožne provodljivosti, mikropokreti i makropokreti mišića i aktivnosti kardiovaskularnog sistema.

Ovako detaljan prikaz modernih tehnika za prikupljanje podataka o individualnim razlikama biće od koristi kako iskusnim istraživačima u oblasti, koji mogu da osveže svoja znanja, tako i mladim istraživačima, koji mogu izabrati da ekspertizu grade baš u nekoj od specifičnih tehnika. Autorkinu ekspertizu u oblasti jasno ilustruju brojna istraživanja u kojima je učestvovala, a u kojima su korišćene opisivane tehnike. Knjiga ostavlja prostor za konstantno osavremenjivanje. Pisana je tako da nova hardverska ili softverska rešenja mogu lako da se u nju inkorporiraju, što garantuje da će biti aktuelna još dugo vremena.